Edin Badić, University of Zadar, Croatia - Sandra Ljubas, University of Zadar, Croatia

Pipi Duga Čarapa u cenzuriranom hrvatskom ruhu

Abstract: Censorship in Croatian editions of Pippi Longstocking

This paper examines the extent and specificities of censorship in two Croatian editions of Pippi Longstocking, a classic of Swedish and world children's literature. A thorough comparison of the original Swedish text, contained in three books: Pippi Långstrump (1945/1948), Pippi Långstrump går ombord (1946/1969) and Pippi Långstrump i Söderhavet (1948/1969), with the first edition of the Croatian translation published in 1973 and its revised 1996 edition unveils wide discrepancies in the number, outline, and title of chapters, and suggests a variety of taboos in both omitted and retained chapters. In the retained chapters, analyzed in light of the taxonomies of micro-strategies by Desmet and Davoodi, previously adapted to the collected data, a clear variability in rendering taboos, such as inappropriate behavior, life's hardships, violence, racial intolerance and religion, can be identified.

Keywords: Swedish children's literature, censorship, taboos, translation micro-strategies, Astrid Lindgren, Pippi Longstocking

1. Uvod

Pipi Duga Čarapa nekonvencionalan je književni lik švedske spisateljice Astrid Lindgren uz čije su igre, nepodopštine i životne mudrosti odrasli naraštaji djece diljem svijeta. Krase je neobičan fizički izgled, nadljudska snaga, dobrota i hrabrost, opisana je kao djevojčica koja „živi na rubu grada, u zapuštenom vrtu i oronuloj kući, za kućne ljubimce drži konja na terasi te majmuna na ramenu” (Dujić 78). Djevojčici Pipi društvo najčešće prave uzorna djeca iz susjedstva, Tomi i Anika, koji

simboliziraju čitatelje koji bi se i sami vjerojatno najradije pridružili igri i smijehu u Vili Pipinovac, istodobno shvaćajući da u Pipinu ponašanju ima nečeg nadnaravnog čemu nisu dorasli. Prvo je hrvatsko izdanje Pipi Duge Čarape, u prijevodu skandinavista Mirka Rumca i uz uredničke intervencije Ane Kulušić, 1973. objavilo nakladničko poduzeće Mladost![1] Zahvaljujući velikoj popularnosti romana o švedskoj junakinji, uslijedili su brojni pretisci, no tek se 1996. prijevod pojavljuje u potpunijem, premda ne sasvim cjelovitom izdanju nakladničke kuće Znanje, uz kasnije brojne pretiske tog revidiranog izdanja. Međutim, dječji čitatelji, kao ni odrasli, nisu bili svjesni ni tada, a često nisu ni danas, da su mnoga djela prijevodne književnosti u nas bila cenzurirana (v. Pokorn; Hameršak i Zima; Veselica Majhut) – među njima i Pipi Duga Čarapa. Povodom obilježavanja 75. rođendana ovoga klasika švedske i svjetske dječje književnosti, u ovom ćemo radu proučiti cenzuru u dvama hrvatskim izdanjima romana, jednom iz 1973. godine i jednom iz 1996. godine.

2. Teorijski okvir

Hameršak i Zima navode da se, povijesno gledano, „produkcija i distribucija dječje književnosti nadzirala općim zakonima o tisku, a ponekad i specijaliziranim zakonima usmjerenima upravo na tisak i distribuciju dječje književnosti", dok se „polje dječje književnosti ciljano ipak najčešće reguliralo različitim odlukama, uputama ili naredbama knjižnicama, osobito školskim" (76). Osim sustavne državne cenzure, na području literarnog stvaralaštva za djecu i mlade dugo se provodila samocenzura. Kao posljedica predodžbe djetinjstva kao „vremena nedužnosti", čiji je idejni začetnik još u 18. stoljeću bio Rousseau, autori su tijekom 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća provodili samocenzuru kako bi se uvjerili da u njihovim knjigama nema ničeg provokativnog ili štetnog za „nedužnu" djecu (Lavrenčić Vrabec 10; v. West 492). No ipak se o tzv. tabu-temama u književnosti za djecu i mlade počelo pisati, najprije u američkoj književnosti, a zatim i u liberalnijim državama Skandinavije (Lavrenčić Vrabec 9) te je književnost s vremenom na sebe počela preuzimati ulogu upoznavanja djece sa životnim nedaćama kao što su glad, bolest ili smrt, ali i normaliziranja spolnosti, tjelesnosti, kritiziranja (odraslih) autoriteta i dr. Cenzura se, naime, osim „sadržaja koji ne korespondiraju s uspostavljenim društvenim, političkim, vjerskim ili nekim drugim autoritetom i poretkom", često odnosila i na „sadržaj koji se u danom trenutku smatrao potencijalno

nerazumljivim, nedoličnim ili zastrašujućim za djecu" (Hameršak i Zima 78; usp. Shavit 172; Oittinen 92). Dječjom se književnošću općenito, a tako i prijevodnom dječjom književnošću, u mnogim društvima pokušavalo utjecati na razvoj djece kao idealnih građana (Pokorn 141).

Čitatelji prijevodne književnosti često nisu svjesni da u rukama drže nepotpuno izdanje nečijeg djela ili da se cenzura čak prihvaćala kao „uobičajeni vid javne društvene komunikacije, i to ne samo u književnim i kulturnim sustavima, nego i u svim područjima društvene i privatne aktivnosti" (Zima 29). Takav je slučaj bio u Hrvatskoj od šezdesetih nadalje, npr. Zalar o Pipi Dugoj Čarapi piše: „Nismo znale da nam je dostupno samo cenzurirano prijevodno izdanje" (87). Brojna cenzurirana izdanja klasika dječje književnosti izišla su u biblioteci Vjeverica nakladničkog poduzeća Mladost, osnovanoj 1957. godine. Najvažniji je kriterij za objavljivanje umjetničkih, ali i drugih djela bilo sve što je „na tragu ideologije i politike KPJ [sic!], što je bilo narodno, realistično i korisno za proizvodnju", a nepoželjno „sve što nije imalo socijalno obojen sadržaj i što nije bilo politički aktualno" (Radelić 161), a kod dječje je književnosti to bilo još izraženije jer se uvriježilo da ona donosi vrijednosti koje mogu „odgojno djelovati na pitanje morala, vjere, dobrog ponašanja, ljudskih odnosa i sl." (Crnković i Težak 12). Urednikom u Mladosti tada postaje Grigor Vitez, vrstan dječji književnik i kvalitetan, ali i podoban[2] urednik s političkim i ideološkim zaleđem (Radošević 99), koji objavljuje brojne klasike svjetske dječje književnosti, od kojih su mnogi bili podvrgnuti usklađivanju s tadašnjim ideološkim zahtjevima (v. Aščić 30).

Prvo izdanje Pipi Duge Čarape, romana Astrid Lindgren, koji Nikolajeva navodi kao sjajan primjer dječje knjige (409), čiji su prijevodi na mnoge jezike cenzurirani jer se glavna junakinja prilično liberalna ponašanja smatrala prijetnjom za druge kulture, na hrvatskom je jeziku svjetlo dana ugledalo 1973. godine, pod uredničkom palicom Vitezove nasljednice Ane Kulušić (v. Radošević 106). Uz predodžbu da dijete čitanjem književnosti mora usvajati točno određene društvene vrijednosti i norme, ne čudi što u biblioteci Vjeverica „ovaj roman ni u jednom izdanju nije objavljen u integralnom obliku", i to „bez zabilješke o tome" (Zima 28). Razloge za izostavljanje šest poglavlja Pipi Duge Čarape u izdanju Vjeverice Zima vidi u problematiziranju koncepta obiteljskog, školskog i društvenog autoriteta, dok subverzivnost preostalih dvaju uklonjenih poglavlja pronalazi u tome što devetogodišnja djevojčica u njima nastupa kao aktivan lik s jasnim stavovima, koji zbog svoje nadljudske snage ne potpada pod fizičke zakone te ironizira i ismijava

društvene konvencije, gospodarsku moć i bespomoćnost djece (Zima 28-29).[3] Pipi jednostavno zagovara anarhiju kakva nije mogla proći ispod radara ijednog društvenog uređenja u kojemu se smatra da djetetu „neizostavno treba odrastao posrednik koji poznaje, 'posjeduje' sve društvene vrijednosti i norme koje dijete mora usvojiti" (Zima 30).

Pipi Duga Čarapa, i dalje u cenzuriranom ruhu, 1991. je opet[4] uvrštena na popis školske lektire, no već je 1995. godine s njega uklonjena (Mikulan, Turza-Borzan i Engler 57).[5] Autori navode da je razlog za to dvojak: najprije smatraju da se hrvatski školski kurikul čistio od gotovo svih autora bivše Jugoslavije, kao i stranih autora koji su u vrijeme Jugoslavije bili cijenjeni, ali i da Pipino odbijanje ustaljenih društvenih normi i pravila nije bilo poželjno ni u novoj državi, koja je stremila nacionalnom ujedinjenju, a ne propitkivanju temelja društva (Mikulan, Turza-Borzan i Engler 59). Pipi Duga Čarapa objavljena je 1996. u potpunijem obliku, no njezina jače cenzurirana inačica i dalje je u optjecaju u knjižnicama, a čita se i u školama i kod kuće, bez osobite svijesti o tome da sadrži izmjene i ideološki prilagođene dijelove teksta (Aščić 32). Načelno, cenzurirana djela rijetko prolaze kritičku procjenu, pa je – osim na tabu-teme – izuzetno važno usmjeriti pažnju i na načine na koje se njihov sadržaj mijenjao kako bi se bolje uklopio u ideološka strujanja vremena u kojem je prijevod nastao.

Desmet ustavila je mikrostrategije[6] (81-84) koje prevoditelji primjenjuju prevodeći književna djela za djecu i mlade (usp. Shavit; Klingberg; O'Sullivan) te im pridružila odgojno-obrazovne ciljeve koji se njima promiču:

a) mikrostrategije izostavljanja i brisanja: izostavljaju se pojedinačne riječi, ali i cjelovita poglavlja, pa tekst u ciljnu kulturu ulazi uvelike skraćen i nepotpun, a povezuje se s dvama odgojno-obrazovnim ciljevima: ideološkim ciljem povezanim s „ispravnim" vrijednostima koje se žele nametnuti djeci i ciljem postizanja razumljivijeg i manje zahtjevnog teksta za čitateljstvo

b) mikrostrategije pročišćavanja: izvorni se tekst pročišćava od svega što se smatra neprimjerenim ili neprikladnim za ciljne čitatelje, kako bi se ciljni tekst uskladio s vrijednostima uvriježenima u ciljnoj kulturi; u dječjoj su književnosti najčešće tabu-teme povezane sa spolnošću, tjelesnošću, neprimjerenim dječjim ponašanjem, nepoštovanjem (roditeljskog) autoriteta, prikazom „grešnih" roditelja te uporabom (ne)ispravnog jezika

c) mikrostrategije zamjene: element izvorne kulture zamjenjuje se elementom ciljne kulture, pa se u prijevodu gubi kulturna specifičnost; dječjem se čitatelju omogućuje lako razumljiv tekst pod pretpostavkom da su djeca ograničenog kapaciteta shvaćanja „onog što je strano", premda razlozi primjene ove mikrostrategije mogu biti i ideološke naravi u užem smislu riječi

d) mikrostrategije eksplikacije: značenja se pojedinih elemenata izvorne kulture objašnjavaju, često u obliku dodanih informacija, pod pretpostavkom da djeca posjeduju ograničena znanja o svijetu koja se nastoje proširiti; odgojno-obrazovni cilj njihovo je upoznavanje s nepoznatim elementima kako bi se točno prenijele „ispravne" vrijednosti

e) mikrostrategije pojednostavljivanja: cilj im je olakšavanje razumljivosti teksta na svim makrorazinama i mikrorazinama u tekstu: strukturnoj, sintaktičkoj, semantičkoj ili naratološkoj.

Davoodi predlaže i dva podtipa zamjene: zamjenu jedne tabu-teme drugom i zamjenu tabu-teme eufemizmom, tj. ublažavanje sadržaja koji se u nekom pogledu smatra neprihvatljivim.

Svaku mikrostrategiju moguće je dovesti u suodnos s odgojno-obrazovnim ciljevima, kao i s makrostrategijom prevođenja tabu-tema, ovisno o tome je li im svrha neutralizirati osjetljive sadržaje (v. neutralizacija, Pavlović 87) ili o njima informirati odnosno educirati dječjeg čitatelja (v. edukacija, Pavlović 87), o čemu će više riječi biti u poglavljima 4. i 5.

3. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj je istraživanja utvrditi razmjere i osobitosti cenzure u dvama izdanjima hrvatskog prijevoda Pipi Duge Čarape švedske autorice Astrid Lindgren te odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

a) Koja su poglavlja izostavljena iz prvog izdanja hrvatskog prijevoda Pipi Duge Čarape iz 1973. i je li izdanje iz 1996. potpuno?

Prethodne spoznaje o izostavljenim poglavljima iz prvog izdanja hrvatskog prijevoda Pipi Duge Čarape pretežno se temelje na usporedbi prvog, pročišćenog izdanja iz 1973. i revidiranog izdanja istog prijevoda iz 1996., pa je pretpostavka da se švedski izvornik dosad nije uzimao u obzir. Stoga ga valja pomno proučiti te usporediti i s prvim i s revidiranim hrvatskim izdanjem s obzirom na broj, raspored i nazive poglavlja.

b) Jesu li u izdanjima hrvatskog prijevoda Pipi Duge Čarape, osim cjelovitih poglavlja, izostavljeni i drugi, dječjem čitatelju „neprimjereni", ulomci?

Pretpostavka je da se iz ciljnog teksta nisu izostavljala samo cjelovita poglavlja, nego i drugi dijelovi koji su se smatrali neprimjerenima za ciljnog, dječjeg čitatelja. Očekuje se da će rezultati istraživanja prikazati stvarnu sliku o intervencijama u tekstu namijenjenom dječjem čitatelju, koje prije ne samo da su bile prihvatljive nego i veoma poželjne (Pokorn 141), a koje su dosad većinom prolazile neopaženo.

c) Koje su se teme smatrale tabu-temama, pa su u ciljnom tekstu i cenzurirane, i koje mikrostrategije njihova prevođenja možemo ustanoviti u prvom, a koje u revidiranom izdanju hrvatskoga prijevoda?

U prevođenju tema o kojima progovara lik Pipi Duge Čarape i koje su se smatrale neprimjerenima, pa su u obama izdanjima hrvatskoga prijevoda cenzurirane, primjenjivale su se različite mikrostrategije ovisno o njihovoj pretpostavljenoj štetnosti za dijete i stoga je važno utvrditi njihovu varijabilnost.

4. Materijal i metodologija

Za potrebe istraživanja oblikovan je jednosmjerni dvojezični usporedni korpus. Prvi potkorpus obuhvaća švedski izvorni tekst (dalje: IT), koji je u originalu objavljen u tri knjige: Pippi Långstrump (1945.), Pippi Långstrump går ombord (1948.) i Pippi Långstrump i Söderhavet (1948.)[7] . Izvornici su bili teško dobavljivi, pa su za analizu odabrani sljedeći njihovi pretisci: Pippi Långstrump iz 1948. (dalje: IT1), Pippi Långstrump går ombord iz 1969. (dalje: IT2) te Pippi Långstrump i Söderhavet iz 1969. (dalje: IT3), preuzeti iz Švicarskog instituta za dječje i omladinske medije (njem. Schweizerisches Institut für Kinder- und Jugendmedien) u Zürichu.

Drugi potkorpus obuhvaća hrvatski ciljni tekst[8] (dalje: CT), prvi put objavljen 1973. godine (dalje: CT1a), i njegove pretiske objavljene 1974., 1977. i 1991.[9] , koji su isključeni iz analize jer u njima nisu uočene izmjene, te revidirano izdanje prijevoda objavljeno 1996. godine (dalje: CT1b) i

njegove pretiske objavljene 2004., 2010. i 2015. godine,[10] koji su zbog istog razloga isključeni iz analize.

U ovom je istraživanju provedena usporedna analiza izvornih i ciljnih tekstova (engl. coupled pairs analysis, v. Toury). Drugim riječima, tri izvorna teksta najprije su uspoređena s prvim izdanjem hrvatskoga prijevoda iz 1973. (CT1a), a zatim s revidiranim izdanjem iz 1996. (CT1b) kako bi se moglo odgovoriti na istraživačka pitanja i najbolje utvrditi razlike između izvornog teksta i dvaju izdanja hrvatskog prijevoda Pipi Duge Čarape.

Prikupljeni su podaci analizirani kvalitativno, i to prema:

a) razlikama u broju i rasporedu poglavljâ

b) razlikama u nazivima poglavljâ

c) tabu-temama u izostavljenim poglavljima

d) tabu-temama u zadržanim poglavljima i mikrostrategijama njihova prevođenja.

Radi proučavanja varijabilnosti mikrostrategija, klasifikacija prema Desmet (81-84), dopunjena mikrostrategijama prema Davoodi, prilagođena je analiziranim podacima i uključuje:

a) izostavljanje

b) zamjenu

- neutralnijim izrazom
- hiperonimom
- drugom tabu-temom
- eufemizmom
- „snažnijim" izrazom

c) umetanje[11]

d) eksplikaciju

e) zadržavanje

te kombinacije mikrostrategija:

f) zadržavanje uz umetanje odgojno-obrazovnih opaski

g) zamjenu hiperonimom i eksplikaciju.

Spomenute mikrostrategije načelno je moguće dovesti u suodnos s pripadajućim im makrostrategijama, pri čemu izostavljanje, zamjenu neutralnijim izrazom, zamjenu hiperonimom, zamjenu drugom tabu-temom i zamjenu eufemizmom možemo povezati s makrostrategijom neutralizacije, a zamjenu „snažnijim" izrazom, umetanje, eksplikaciju i zadržavanje uz umetanje odgojno-obrazovnih opaski s makrostrategijom edukacije (usp. Pavlović 87-88), dok bi se mikrostrategija zamjene hiperonimom uz eksplikaciju mogla smjestiti na razmeđu tih dviju makrostrategija. Naposljetku, mikrostrategija zadržavanja može upućivati na to da se pojedina tema ili ne smatra tabu-temom ili se unatoč tomu što se radi o tabu-temi njezini elementi dosljedno prenose.

Rezultati analize prikazani su i podrobno objašnjeni u nastavku rada.

5. Rezultati istraživanja i rasprava

U ovom su poglavlju prikazani rezultati istraživanja. U potpoglavlju 5.1. predstavljaju se razlike u broju i rasporedu poglavlja u CT1a i CT1b u odnosu na švedski izvornik, a u potpoglavlju 5.2. razlike u naslovima poglavlja u tim dvama izdanjima. U poglavlju 5.3. dublje se ulazi u raspravu o obilježjima izostavljenih poglavlja. Analizom tih poglavlja dobiva se jasniji uvid u teme koje su se mogle smatrati neprikladnima za dječje čitateljstvo, a na kraju potpoglavlja su i sažeto navedene. U potpoglavlju 5.4. iznose se rezultati istraživanja o tabu-temama u poglavljima zadržanima u CT1a i CT1b te o mikrostrategijama njihova prevođenja.

5.1. Razlike u broju i rasporedu poglavlja

CT1a (1973.) sastoji se od dvadeset i tri poglavlja od ukupno trideset i dva izvorna poglavlja. Ukupno je izostavljeno devet, a ne osam izvornih poglavlja (v. Zima 28; Zalar 87), od čega su dva iz IT1 (1948.): Pipi u popodnevnom posjetu i Pipi spašava živote, četiri iz IT2 (1969.): Pipi i dalje stanuje u Vili Pipinovac; Pipi piše pismo i ide u školu, ali samo nakratko; Pipi na izletu sa školom i Pipi ide na sajam, te tri iz IT3 (1969.): Pipi i dalje stanuje u Vili Pipinovac; Pipi zabavlja tetu Lauru i

Pipi priređuje ispitno natjecanje. Poglavlja koja su uključena u ovo izdanje slijede raspored poglavlja izvornika IT1, IT2 i IT3.

CT1b (1996.) ne slijedi raspored poglavlja izvornika IT1, IT2 i IT3. Čini ga trideset i jedno poglavlje od ukupno trideset i dva izvorna poglavlja, što znači da ni ovo izdanje nije cjelovito. Prvih jedanaest poglavlja prati raspored poglavlja u IT1. Sljedeća dva poglavlja (Pipi i dalje stanuje u Vili Pipinovac i Pipi zabavlja tetu Lauru) zapravo su prva dva poglavlja IT3. Dalje slijedi redom devet poglavlja IT2, s iznimkom prvog poglavlja (v. potpoglavlje 5.3.), koje u izvorniku na švedskom nosi isti naziv kao prvo poglavlje IT3 (Pipi i dalje stanuje u Vili Pipinovac), a koje je izostavljeno i u ovom izdanju. Posljednjih deset poglavlja djela čini ostatak poglavlja IT3.

5.2. Razlike u nazivima poglavlja

Usporedbom naslova poglavlja uvrštenih i u CT1a i u CT1b uočene su brojne promjene, od kojih bi se većinu ipak moglo okarakterizirati kao stilističke preinake. No dvije promjene ipak vrijedi spomenuti: Pipi je stvarotražitelj i upada u tuču (CT1a) postaje Pipi je stvarotražiteljica i upada u tučnjavu (CT1b). U švedskom izvorniku riječ sakletare može se odnositi i na djevojčice i na dječake, no u CT1b uporabom se ženskog mocijskog parnjaka u naslovu, osim pridavanja veće pozornosti standardnom jezičnom izričaju (tuča Pipi sjedi na stupu vrtnih vrata, a u CT1b je dobilo cjeloviti, izvorni naslov Pipi sjedi na stupu vrtnih vrata i penje se na drvo.

5.3. Tabu-teme u izostavljenim poglavljima

O razlozima izostavljanja pojedinih, a zadržavanja ostalih poglavlja u CT1a i CT1b može se prosuđivati samo na temelju analize prijevodnih strategija.

U poglavlju Pipi u popodnevnom posjetu glavna junakinja poslijepodnevno druženje pretvori u kaos u obitelji Settergren: pojavi se drečavo namazana lica, salutira kao da je u vojsci, pojede sve kolače i tortu te posramljuje gospođe koje se žale na svoje kućne pomoćnice izmišljajući priče o kućnoj pomoćnici svoje bake. Ovdje do izražaja dolazi Pipino gotovo nesvjesno ismijavanje autoriteta odraslih i toliko neprimjereno dječje ponašanje da je čak i u CT1b izostavljen ulomak o namjernom posipanju šećera u usta. Na ovo poglavlje podsjeća i poglavlje Pipi zabavlja tetu Lauru

u kojem Pipi ne dopušta teti Lauri da dođe do riječi, već joj predlaže da živce liječi otrovom za lisice i izmišlja priče o osebujnim mornarima Agatonu i Teodoru koji su poslije uklonjeni i iz drugih poglavlja u kojima se spominju.

U poglavlju Pipi spašava živote nadnaravna je Pipi jedina osoba u gradu koja može spasiti dječake zapele u zapaljenoj zgradi. Ne razumije, doduše, zašto petogodišnjak i četverogodišnjak plaču, pa ih tješi da im je tako toplo da više neće morati ložiti i njihovo spašavanje naposljetku pretvori u igru. Neprihvatljivim se mogla smatrati njezina samostalnost, individualnost i svojevrsna odsječenost od društva, u kojoj ona sama neizmjerno uživa. U nevoljama, iz kojih se s lakoćom izvlači, Pipi se nađe i u poglavlju Pipi ide na sajam. Pipi na sajam ponovno dolazi neprikladno odjevena (proviruje joj čak i crveni grudnjak!), pa ironizira Doista Otmjene Dame i njihovo ponašanje, puca iz puške smijući se otmjenom gospodinu koji je promašio sve mete, razbacuje se zlatnicima i kvari kazališnu predstavu, a na koncu se hvata u koštac sa zmijom koja je pokuša udaviti, s odbjeglim tigrom koji je pokuša ugristi i sa skitnicom koji krade kobasice i spreman je na tučnjavu. Sve to završava usklikom ljudi da gradu više ne treba policija – dokle god imaju Pipi Dugu Čarapu.

Tri su izostavljena poglavlja povezana sa školskim dogodovštinama. U poglavlju Pipi piše pismo i ide u školu, ali samo nakratko slabo pismena Pipi dolazi u školu, ali ne zbog znanja i učenja, nego zato što želi poći na školski izlet. Žali se na besmislenost nastavnog sadržaja i umjesto toga predlaže učenje veseljenja, skakanja, galamljenja, mlaćenja i plesanja na kiši. Na to se nastavlja poglavlje Pipi na izletu sa školom. U njemu Pipi prvi put plače, i to kada, glumeći „Čudovište" i zabavljajući djecu, naiđe na uginulu ptičicu. Nadalje, izletnici nailaze na čovjeka koji ružno bičuje svoga konja, na što se Pipi razbjesni i neustrašivo usprotivi čovjeku, uništi mu bič i s konja naprti teret na njegova leđa. Pipi ovdje pokazuje emocionalnu inteligenciju i reakcije kakve se više vezuju uz odrasle ljude nego uz devetogodišnjake, a izbacivanje ovog poglavlja može se protumačiti i kao želja da se djecu zaštiti od neugodnih iskustava poput nasilja i smrti. Čitanjem između redaka o teškim životnim situacijama doznaje se i u poglavlju I Pipi priređuje ispitno natjecanje. U njemu gospođica Rosenblom dolazi ispitivati školsku djecu, a dobra i marljiva djeca dobivaju novčiće, slatkiše ili odjeću. No neka su djeca toliko mršava i slaba da gospođici Rosenblom moraju dolaziti na gnjusnu juhu. Iza ležernih opisa otkrivamo veliki jaz između bogatih i siromašnih stanovnika

grada, kao i između obrazovanih i neobrazovanih, što Pipi odbija te priređuje svoje natjecanje koje završava tako da svako dijete dobije sve što poželi.

Preostala dva izostavljena poglavlja dijele naziv Pipi i dalje stanuje u Vili Pipinovac, iako se radi o dva poglavlja, jednom iz IT2 i jednom iz IT3, pri čemu je potonje ipak sadržano u CT1b, dok prvo ne postoji ni u jednom od dvaju promatranih hrvatskih izdanja. Oba poglavlja djelomice ponavljaju priču o Pipi i činila su uvodna poglavlja IT2 i IT3. Razlozi za izostavljanje ovog poglavlja iz IT3 u CT1a mogu se pronaći u osporavanju „ekonomskog" autoriteta i „kolonizatorskog" ponašanja pridošlice (v. Zima 29), dok se u uvodnom poglavlju iz IT2, koje nedostaje u obama izdanjima, u većoj ili manjoj mjeri situacijski ponavlja ono što čitatelj o Pipi već zna: da je najsnažnija djevojčica na svijetu, puna zlatnika, narančasta i pjegava, da spava s cipelama na jastuku i drži konja na verandi. U izvorniku koji je objavljen u tri dijela to poglavlje omogućuje da se svaki dio čita zasebno, dok se prijevod predstavio kao jedan cjeloviti roman, pa bi to mogao biti razlog njegova ispuštanja.

Izmjene u rasporedu poglavlja i (ne)potpunost prijevoda na makrorazini u teoriji prevođenja povezuju se s matričnim normama, podvrstom operativnih normi koje „određuju makrostrukturu teksta i upravljaju odlukama o stupnju potpunosti prijevoda, rasporedu tekstualnog materijala i njegovoj segmentaciji, izostavljanju i dodavanju" (Pavlović 130, prema Touryju), svojevrsnim (ne)pisanim pravilima kojima su se akteri u prijevodnom procesu vodili kako bi dječjeg čitatelja poštedjeli složenosti sadržaja ili mu na strukturnoj i naratološkoj razini olakšali razumljivost teksta. Međutim, takve odluke i rješenja ne mogu se povezivati isključivo s odgojno-obrazovnim ciljem postizanja bolje razumljivosti teksta, već i s onim ideološkim u kojem se iz teksta izostavljaju ili brišu poglavlja čiji je sadržaj u određenom razdoblju iz perspektive dominantnih društvenih normi mogao imati nepoželjan ili štetan utjecaj na dječjeg čitatelja.

Analiza poglavlja izostavljenih iz CT1a i CT1b pokazala je da su se sljedeće teme smatrale tabu-temama: neprimjereno ponašanje (nepoštovanje i propitkivanje autoriteta, nadnaravne osobine i obilježja netipična za prosječno dijete), smrt i nasilje te klasne nejednakosti.

5.4. Tabu-teme u zadržanim poglavljima i mikrostrategije njihova prevođenja

Rezultati u nastavku rada upućuju na to da su se, osim izostavljenih cijelih poglavlja, iz CT1a i CT1b izostavljali, ili u njih umetali ili drugačije mijenjali i ulomci u zadržanim poglavljima romana u kojima autorica progovara o sljedećim temama koje su se smatrale tabu-temama: neprimjereno ponašanje (u širem smislu), teške životne (ne)prilike, nasilje, rasna netrpeljivost i religija. Primjerima tabu-tema pridružene su i raznovrsne mikrostrategije kojima su one u oba izdanja prevođene.

5.4.1. Neprimjereno ponašanje

U poglavlju Pipi priređuje izlet (CT1a) odnosno Pipi poziva na izlet (CT1b) Pipi pronalazi gljivu za koju nije sigurna je li jestiva. Kako se Pipi ne boji ničega, pa tako ni mogućeg otrova, lakoumno zaključi da ju je najbolje zagristi ne bi li doznala je li jestiva. Takvo ponašanje, osim neprimjerenim, očigledno se smatralo i veoma opasnim za djecu, pa je potpuno izostavljeno iz obaju izdanja prijevoda.

U poglavlju Pipi odlazi na brod „popravlja se" Tomijevo i Anikino ponašanje kada pokazuju snažne negativne emocije. Kada pomisle da će Pipi bez njih otići na otok Gula-Gula, u švedskom izvorniku osjete kako preziru djecu s kojom će se Pipi sada igrati. I u CT1a i u CT1b Tomi i Anika toj djeci „samo" zavide, pa tu mikrostrategiju možemo tumačiti kao zamjenu jedne tabu-teme drugom jer je i zavist prilično negativna emocija, ali kod djece „prihvatljivija" od, primjerice, prijezira (usp. Malmkjær 148-49).

IT2: Både Tommy och Annika kände, att de avskydde de där kurreduttbarnen som Pippi skulle leka med i fortsättningen. (123)

(I Tomi i Anika osjećali su kako preziru onu djecu s otoka Gula-Gula s kojom će se Pipi ubuduće igrati.)

CT1a: Tomi i Anika su osjećali kako zavide onoj djeci koja će se igrati s Pipi. (135)

CT1b: Tomi i Anika su osjećali kako zavide djeci koja će se ubuduće igrati s Pipi. (162)

Mikrostrategija zamjene eufemizmom uočava se u poglavlju Pipi sjedi na stupu vrtnih vrata (CT1a) odnosno Pipi sjedi na stupu vrtnih vrata i penje se na drvo (CT1b), i to u primjeru u kojem djevojčica iz susjedstva Pipi izravno kaže da je „glupa". U CT1a ta je replika posve izostavljena, dok je u CT1b ublažena eufemizmom, pa djevojčica ironično kaže da se Pipi pravi pametna.

IT1: – Äsch, vad du är dum, jag menar, har du verkligen sett en karl, som hade så stora öron? (65)

(– Uf, kako si glupa, mislim, jesi li ikad vidjela nekog čovjeka da ima tako velike uši?)

CT1a: /

CT1b: – Ih, kako se praviš pametna! Pa ja, dakako, mislim jesi li ikada vidjela nekog čovjeka koji bi imao tako velike uši? (32)

Suprotna mikrostrategija zamjene „snažnijim" izrazom zabilježena je u uvodnom poglavlju romana: kada je njezini prijatelji Tomi i Anika upitaju žive li s njom u Vili Pipinovac i njezini roditelji, Pipi na švedskom veselo odgovara kako oni s njom ondje ne žive. No i u CT1a i u CT1b Pipi odgovara oštrim tonom, gotovo kao da je razdražena što je takvo što uopće pitaju, odnosno kao da je zbog toga duboko u sebi nesretna. Tom se zamjenom u prijevodu gubi neobično shvaćanje svijeta ove anti-tipske junakinje i njezin odgovor usklađuje s ponašanjem kakvo bi se u sličnoj situaciji vjerojatno očekivalo od devetogodišnjeg djeteta.

IT1: – Ja men, jag menar, har du ingen mamma eller pappa här?

– Nej, inte det minsta, sa Pippi glatt. (16)

(– Da, ali zar ovdje nemaš ni mamu ni tatu?

– Ne, ni govora, veselo će Pipi.)

CT1a: – Da, ali zar nemaš mame ili tate?

– Nemam – odreže Pipi. (13)

CT1b: – Da, da, ali mislim... zar nemaš ovdje ni mame ni tate?

– Ne, nemam – odreže Pipi. (9)

U poglavlju Pipi slavi rođendan Pipi predlaže da djeca odu pozdraviti duhove na sablasnom tavanu Vile Pipinovac. Uzorita djeca Tomi i Anika znaju da duhovi ne postoje, ali ipak se malko uplaše, pri čemu je i u CT1a i u CT1b Aniki pripisano više straha nego što ga pokazuje u izvorniku. Primjerice, kada Pipi upita „Hoćemo li?", Anika u izvorniku odgovara uzvikom „o" i prijekorno pogleda Pipi. U CT1a umetnuto je da Anika istovremeno gleda i prijekorno i kolebljivo, a neutralniji uzvik „o" zamijenjen je daleko bojažljivijim, no snažnijim protivljenjem „Neee". Slično je protivljenje iskazano i u CT1b.

IT1: – O, sa Annika och såg förebrående på Pippi. (169)

(– O, reče Anika i prijekorno pogleda Pipi.)

CT1a: – Neeee… – Anika će istovremeno i prijekorno i kolebljivo. (78)

CT1b: – O, neeeee – Anika će, prijekorno pogledavši Pipi. (78)

U drugom primjeru, kada djeca ipak odu na tavan i Tomiju se učini da vidi duha, on počne vikati, a Anika mu se priključi. No i u CT1a i CT1b, umjesto vjernog prijevoda, umeće se element koji u izvorniku ne postoji: Anika Tomiju pomaže vrištati – „kao prava sestra". Ovdje se mikrostrategijom umetanja na dvama mjestima fokus premjestio na Anikinu uplašenost, možda u pokušaju da se ublaži dječakov strah.

IT1: – En gast, en gast!

Och Annika stämde in. (172)

(– Duh, duh!

I Anika mu se pridruži.)

CT1a: – Duh! Duh!

Anika mu je, kao prava sestra, pomogla – vrištati. (80)

CT1b: – Duh! Duh!

Anika mu je, kao prava sestra, pomogla vrištati. (79)

U poglavlju Pipi ide u kupovinu (CT1a) odnosno Pipi ide u kupnju (CT1b) djeca prolaze kraj ljekarne. Pipi jedva uspije pročitati da se radi o ljekarni i upita Tomija i Aniku nije li to mjesto gdje se kupuju „medukamenti" (šved. medusin), pomalo neuko i neprimjereno griješeći u obliku riječi. U izvorniku je Anika podučava da se ispravno kaže medicin, a i u CT1a i u CT1b Anika eksplicira ispravni oblik riječi „medikamenti" dodajući i oblik „lijekovi". Ovdje se moglo polaziti od pretpostavke da djeca ne razumiju nužno riječ medikamenti, ali da je tema dovoljno važna da opravdava uporabu mikrostrategije eksplikacije u odgojno-obrazovne svrhe.

IT2: „A-p-o-t-e-k, nämen, är det inte där man köper medusin", sa hon.

„Jo, det är där man köper medicin", sa Annika. (27)

(„Lj-e-k-a-r-n-a, ma, ne kupuju li se ondje medukamenti", reče ona.

„Da, ondje se kupuju medikamenti", reče Anika.)

CT1a: – Lj-e-k-a-r-n-a… – sricala je, a onda upita: – Nije li to mjesto gdje se kupuju medukamenti?

– Da, ovdje se kupuju medikamenti, tj. lijekovi – ispravi je Anika. (91)

CT1b: – Lj-e-k-a-r-n-a… – sricala je, a onda upita: – Nije li to mjesto na kojem se kupuju medukamenti?

– Da, ovdje se kupuju medikamenti, tj. lijekovi – ispravi je Anika. (101)

5.4.2. Teške životne (ne)prilike

Iz prethodno navedenog poglavlja izostavljene su gotovo pune tri stranice na kojima se opisuje kako Pipi odlazi u dućan s lutkama. Situacija započinje komično kada Pipi potrga ruku lutke u izlogu i kaže da želi kupiti tu jednu ruku jer je na putovanjima sa svojim ocem bila u jednom gradu gdje su svi imali tri ruke, što je bilo vrlo korisno. No priča naglo poprima mračan ton kada Pipi zamišljeno prestane izmišljati i potišteno prizna da je u tom gradu zapravo živjelo mnogo djece koja su imala samo jednu ruku ili čak nijednu. Takva bi se naracija za djecu mogla smatrati neprikladnom jer u prvi plan stavlja privilegiranost zapadnjačke djece u odnosu na siromašnu, bolesnu i gladnu djecu u drugim, neimenovanim dijelovima svijeta (usp. Radošević 98, Thomson-Wohlgemuth 125-26).

5.4.3. Nasilje

U poglavlju Pipi slavi rođendan Pipi se lakoumno poigrava opasnim pištoljima. U CT1a svi su takvi ulomci izostavljeni, dok su u CT1b oni zadržani, ali uz umetanje odgojno-obrazovnih opaski čija je svrha prenošenje „ispravnih" vrijednosti, odnosno educiranje djece o tome da pištolji nisu za igru. Tako u izvorniku, primjerice, Pipi ne okreće pištolje prema stropu, nigdje se ne naglašava kako pištolji uistinu jesu opalili ili da oni nipošto nisu primjereni djeci.

IT1: – Låt aldrig barn handskas med skjutvapen, sa Pippi och tog en pistol i vardera handen. I annat fall kan det lätt hända en olycka, sa hon och tryckte av båda pistolerna på en gång. … Vill ni ha var sin pistol förresten, frågade hon. (174-75)

(– Nikad ne dopustite djeci da barataju vatrenim oružjem, rekla je Pipi i u svaku ruku uzela jedan pištolj. Inače bi se lako mogla dogoditi nesreća, rekla je i istodobno povukla obarač na oba pištolja. … Nego, hoćete li vi svatko svoj pištolj, upitala je.)

CT1a: /

CT1b: – Djeca se nikada ne smiju igrati pištoljima – reče Pipi i u svaku ruku uzme po jedan. Za svaku ih sigurnost okrene prema stropu uz riječi da bi se u protivnom mogla dogoditi i nesreća. A onda pritisne otponce na oba pištolja istodobno. I doista, oba su opalila. … Iako oni nisu nikako za dječju igru, hoćete li svako svoj pištolj uzeti u ruke? (80)

5.4.4. Rasna netrpeljivost

U uvodnom poglavlju romana, Pipi se seli u svoju kuću – „Pipinovac" (CT1a), odnosno Pipi se useljava u vilu Pipinovac (CT1b), autorica predstavlja Pipi i njezina oca, urođeničkoga kralja koji se na otoku Gula-Gula šeće noseći zlatnu krunu na glavi. U švedskom je izvorniku, međutim, upotrijebljen množinski oblik riječi neger (hrv. „crnac") – negrer. Pritom valja naglasiti da ta riječ u švedskome nije imala pejorativno značenje u vrijeme kada se Lindgren njome koristila, nego se pogrdnom počinje smatrati od 70-ih godina prošloga stoljeća (v. Andersson; Svensson; Wåhlin i Lind). Stoga je negerkung (hrv. „crnački kralj") tek u novije vrijeme u Švedskoj izazvao brojne polemike, čija je posljedica bila konačno izbacivanje takvih, danas pogrdnih, riječi iz novog švedskog izdanja koje nosi naziv Boken om Pippi Långstrump (hrv. „Knjiga o Pipi Dugoj Čarapi") objavljenog 2015. godine i njihovo zamjenjivanje neutralnijim prijevodnim rješenjima[12] , kao što je npr. Söderhavsborna (Lindgren 10), odnosno „stanovnici Južnog mora"![13] U CT1a riječ neger zamijenjena je riječju „urođenik", u značenju „pripadnika neke od domaćih civilizacija i naroda u zemljama Afrike, Amerike i Australije", odnosno „domaćeg čovjeka, onog koji nije doseljen iz drugoga kraja[14] , dakle, znatno neutralnijim hiperonimom, dok je u CT1b uz hiperonim primijenjena mikrostrategija eksplikacije navođenjem boje njihove kože, pa i „crni urođenik" donekle ublažava negativnu rasnu konotaciju koju danas sa sobom nosi švedski neger.

IT1: Hon trodde, att han hade flutit i land på en ö, där det fanns fullt med negrer, och att hennes pappa hade blivit kung över alla negrerna och gick omkring med en gullkrona på huvet hela dagarna. (6)

(Vjerovala je da je isplivao na kopno, na neki otok pun crnaca, i da je njezin tata postao kraljem svih crnaca i sada se po cijele dane samo naokolo šetao otokom sa zlatnom krunom na glavi.)

CT1a: Vjerovala je da je otac isplivao na kopno, i to na neki otok pun urođenika, gdje je onda postao urođeničkim kraljem i sada se po cijeli dan samo naokolo šeće sa zlatnom krunom na glavi. (8)

CT1b: Znala je ona da je njezin tata isplivao na kopno, i to, ni više ni manje, već na neki otok pun crnih urođenika, gdje je onda postao njihovim kraljem, pa se sada po cijele dane samo šeće naokolo po otoku sa zlatnom krunom na glavi. (5)

Da Lindgren roman nije napisala kako bi promicala rasnu netrpeljivost vidljivo je i u poglavlju Pipi silazi na kopno, iz primjera u kojem se Pipi čudi zašto bi se urođenička djeca divila njezinoj bijeloj puti i smatrala je ljepšom[15] , jasno propitkujući zapadnjačku hegemoniju kroz lik djevojčice neopterećene konvencijama i društvenim normama. Kada djeca stanu klečati pred njom, Pipi zaključuje da se i oni na otoku Gula-Gula igraju stvarotražitelja ili pak da su nešto izgubili, no dječak Moano objašnjava joj da je to zato što je ona lijepa, bijela princeza. No švedski pridjev vit (hrv. „bijel") posve je izostavljen i u CT1a i u CT1b.

IT3: „Du vara micke' fin vit prinsessa", sa han.

„Jag ingalunda vara micke' fin vit prinsessa", sa Pippi. (74)

(„Ti si verlo lep bijel princeza", rekao je.

„Nisam ja nipošto vrlo lep bijel princeza", rekla je Pipi.)

CT1a: – Ti si vrlo lep princeza – objašnjavao je.

– Ja nisam nipošto »vrlo lep princeza« – odvrati Pipi. (163)

CT1b: – Ti si verlo lep princeza – objašnjavao je.

– Ja nipošto nisam »verlo lep princeza« – odvrati Pipi. (191)

5.4.5. Religija

U CT1a opaža se oprečna i nedosljedna primjena mikrostrategija kada je riječ o tabu-temi religije. Kada Tomi i Anika u poglavlju Pipi kreće u školu nagovaraju Pipi da im se pridruži u školi, argument koji prevagne jest da školarci, uz ljetne praznike, imaju i „jullov" (hrv. „božićni praznici") i „påsklov" (hrv. „uskrsni praznici"). U CT1a ti su izrazi zamijenjeni neutralnim „novogodišnjim" i „proljetnim" praznicima, a u CT1b oni su zadržani.

IT1: – Jaha, och så får man jullov och påsklov och sommarlov, sa Annika. (49)

(– A, imamo božićne i uskrsne i ljetne praznike, rekla je Anika.)

CT1a: – A imamo novogodišnje, pa proljetne i još ljetne praznike – uporno će Anika. (31)

CT1b: – A osim toga imamo božićne, uskrsne i ljetne praznike – nadopuni ga Anika. (24)

S druge strane, kada se Tomi i Anika jednog jutra probude u šatoru koji je Pipi pripremila da bi se djeca mogla igrati brodoloma, u poglavlju Pipi doživljava brodolom, Pipi ih veselo pozdravi uskrsnom čestitkom. Najzad se ustanovi da tog dana uopće nije Uskrs. Ovaj je religijski pojam zadržan i u CT1a i u CT1b.

IT2: „Hjärtliga lyckönskningar och glad påsk", sa hon, när hon fick syn på Tommy och Annika. (89)

(„Sve najbolje od srca i sretan Uskrs", rekla je kad je spazila Tomija i Aniku.)

CT1a: – Sve dobro i sretan Uskrs! – poželi im Pipi kad ih je spazila. (106)

CT1b: – Sve vam dobro i sretan Uskrs! – poželi im Pipi kad ih je spazila. (138)

Nadalje, u poglavlju Pipi odlazi na brod (CT1a) odnosno Pipi ponovno odlazi na brod (CT1b) Pipi eksplicitno spominje Boga kada shvati da na zemlji koju je on stvorio ima djece koja se žaloste zbog njezina odlaska, pa odluči ostati u Pipinovcu. U CT1a taj je element izostavljen, a u CT1b

zadržan, zbog čega se može zaključiti da su se religijski elementi u revidiranom izdanju hrvatskoga prijevoda načelno prestali smatrati tabu-temom.

IT2: „Jag står inte ut med att nån människa på Guds gröna jord gråter och är ledsen för min skull." (125)

(„Ne mogu podnijeti da itko na ovoj Božjoj zelenoj Zemlji plače i tuguje zbog mene.")

CT1a: – Ne mogu trpjeti da neki ljudi na ovoj kugli zemaljskoj plaču i žaloste se zbog mene. (137)

CT1b: – Pa ne mogu podnijeti da neki ljudi na ovoj Božjoj zelenoj kugli zemaljskoj plaču i žaloste se zbog mene. (164)

6. Zaključak

U ovom radu predstavljeni su rezultati istraživanja o razmjerima i osobitostima cenzure u dvama izdanjima hrvatskoga prijevoda Pipi Duge Čarape. Analiza izostavljenih poglavlja pokazala je da je iz CT1a izostavljeno devet, a ne osam poglavlja kako se dosad mislilo, a iz CT1b jedno poglavlje. Usporedbom naslova poglavlja uvrštenih u CT1a i CT1b uočene su promjene (npr. uporaba ženskog mocijskog parnjaka) koje bi mogle stvoriti uključivo okružje u kojem je i za djevojčice prihvatljivo igrati se poput Pipi, penjati se na drvo i sl. Usporedbom izvornikâ te CT1a i CT1b u izostavljenim se poglavljima uočavaju sljedeće tabu-teme: neprimjereno ponašanje, smrt i nasilje te klasna nejednakost. U zadržanim su se poglavljima iz CT1a i CT1b također izostavljali, ili u njih umetali i drugačije mijenjali ulomci, a teme koje su se u njima, uz već navedene, mogle smatrati tabu-temama jesu i teške životne (ne)prilike, rasna netrpeljivost i religija. Neprimjereno ponašanje također se zamjenjivalo drugom tabu-temom, eufemizmom i „snažnijim" izrazom, eksplicirало se ili se u takve prizore umetalo elemente koji niti postoje niti su implicirani u originalu. Teške životne (ne)prilike, među koje možemo ubrojiti i privilegiranost zapadnjačke djece u odnosu na siromašnu, bolesnu i gladnu djecu (usp. potpoglavlje 5.3.), posve su se izostavljale. Nasilju se pristupalo kombinacijom zadržavanja i umetanja odgojno-obrazovnih opaski. Elementi rasne netrpeljivosti, uz izostavljanje, zamjenjivali su se hiperonimima ili su se usto još i eksplicirali. Naposljetku, elementi religije izostavljali su se, zamjenjivali neutralnijim izrazima ili pak zadržavali.

Sedamdeset i pet godina poslije objave romana u Švedskoj, subverzivnost i antinormativnost Pipi Duge Čarape i dalje su kontroverzne diljem svijeta. Na hrvatskom jeziku još ne postoji cjelovito izdanje ovog dječjeg klasika, intervencija je u tekst mnogo, a u radu su izdvojeni tek najreprezentativniji primjeri tabu-tema i pridruženih im prijevodnih mikrostrategija, no budućih će istraživanja o prihvaćanju i cenzuri Pipi Duge Čarape u našoj kulturi zacijelo još biti, naročito jer se željno iščekuje novo hrvatsko izdanje[16] omiljenog štiva svakog buntovnog djeteta.

Bibliografija

Andersson, Lars-Gunnar. „Språkforskare: 'På den tiden var ordet neutralt'". Borås Tidning, intervjuirao Patrik Westerlund, 26. kolovoza 2011., archive.is/20150108150027/http:/www.bt.se/nyheter/boras/sprakforskare-(2914204).gm#selection-475.1-475.11. Pristupljeno 3. rujna 2020.

Aščić, Ivana. Biblioteka Vjeverica. 2017. Fakultet hrvatskih studija, diplomski rad. urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:972690. Pristupljeno 3. rujna 2020.

Crnković, Milan i Dubravka Težak. Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. Znanje, 2002.

Davoodi, Zahra. „On the Translation of the Taboos". Translation Directory, rujan 2009., www.translationdirectory.com/articles/article2052.php. Pristupljeno 1. rujna 2020.

Desmet, Mieke K.T. Babysitting the Reader: Translating English Narrative Fiction for Girls into Dutch (1946–1995). Peter Lang, 2007.

Dujić, Lidija. „Astrid Lindgren i Roda Roda". Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice – VDG Jahrbuch, god. 9, br. 1, 2003., str. 77-82.

Hameršak, Marijana i Dubravka Zima. Uvod u dječju književnost. Leykam, 2015.

Klingberg, Göte. Children's Fiction in the Hands of the Translator. Gleerup, 1986.

Lavrenčić Vrabec, Darja. „Bol odrastanja: droge, seks i…" Tabu teme u književnosti za djecu i mladež, uredila Ranka Javor, Knjižnice grada Zagreba, 2002., str. 7-22.

Lindgren, Astrid. Boken om Pippi Långstrump. Rabén & Sjögren, 2015.

Lindgren, Astrid. Pippi Långstrump. Rabén & Sjögren, 1948.

Lindgren, Astrid. Pippi Långstrump går ombord. Rabén & Sjögren, 1969.

Lindgren, Astrid. Pippi Långstrump i Söderhavet. Rabén & Sjögren, 1969.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, Mladost, 1973.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, 2. izd., Mladost, 1974.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, 3.izd., Mladost, 1977.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, 5. izd., Mladost, 1991.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, Znanje, 1996.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, 2. izd., Znanje, 2004.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, 3. izd., Znanje, 2010.

Lindgren, Astrid. Pipi Duga Čarapa. Preveo Mirko Rumac, 4. izd., Znanje, 2015.

Malmkjær, Kirsten. „Censorship or error: Mary Howitt and a problem in descriptive TS". Claims, Challenges and Changes in Translation Studies, uredili Gyde Hansen, Kirsten Malmkjær i Daniel Gile, John Benjamins Publishing, 2004., str. 141-55.

Mikulan, Krunoslav, Tamara Turza-Borzan i Tihomir Engler. „Pippi Longstocking in the Croatian School System and its Reception among Primary School Pupils". LiCus god. 3, br. 5, 2008., str. 53-74.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja, i športa. „Nastavni plan i program za osnovnu školu". 15. rujna 2006., narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html. Pristupljeno 15. prosinca 2020.

Narančić Kovač, Smiljana i Ivana Milković. Lektira u hrvatskoj osnovnoj školi: popis naslova. BIBRICH, 2018. bibrich.ufzg.hr/lektira. Pristupljeno 3. rujna 2020.

Narančić Kovač, Smiljana i Ivana Milković. „Strani naslovi u hrvatskoj lektiri". Prijevodi dječje književnosti: pogled iz Hrvatske, uredile Smiljana Narančić Kovač i Ivana Milković, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, 2019., str. 131-63.

Nikolajeva, Maria. „Translation and Crosscultural Reception". Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature, uredili Shelby Wolf i sur., Routledge, 2010., str. 404-16.

Oittinen, Riitta. Translating for Children. Garland, 2000.

O'Sullivan, Emer. „Children's Literature and Translation Studies". The Routledge Handbook of Translation Studies, uredile Carmen Millán i Francesca Bartrina, Routledge, 2013., str. 451-63.

Pavlović, Nataša. Uvod u teorije prevođenja. Leykam, 2015.

Pokorn, Nike. Post-Socialist Translation Practices: Ideological struggle in children's literature. John Benjamins Publishing, 2012.

Qvil, Emmy. En mycket märkvärdig flicka – En intersektionell analys av berättelsen om Pippi Långstrump utifrån funktionalitet, genus, ålder och vithet. 2017. Göteborgs universitet, završni rad. hdl.handle.net/2077/53606. Pristupljeno 5. rujna 2020.

Radelić, Zdenko. Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991.: od zajedništva do razlaza. Školska knjiga, 2006.

Radošević, Vesna. „Povijest Vjeverice". Libri&Liberi, god. 5, br. 1, 2016., str. 95-61, www.librietliberi.org/wp/wp-content/uploads/2016/12/2016-12-18-Libri_et_Liberi_5_1_04_STUDIJA_5_Radosevic.pdf. Pristupljeno 30. kolovoza 2020.

Shavit, Zohar. „Translation of Children's Literature as a Function of Its Position in the Literary Polysystem". Poetics, god. 2, br. 4., 1981., str. 171-79.

Svensson, Nils. „Historien om när det svarta ordet skulle bytas ut". Språktidningen, spraktidningen.se/artiklar/2011/06/historien-om-nar-det-svarta-ordet-skulle-bytas-ut. Pristupljeno 3. rujna 2020.

Thomson-Wohlgemuth, Gaby. Translation Under State Control: Books for Young People in the German Democratic Republic. Routledge, 2009.

Toury, Gideon. Descriptive translation studies – and beyond. John Benjamins Publishing, 1995.

Veselica Majhut, Snježana. „Why retranslate? From text to context and back: the case of Robinson

Crusoe in Croatia". Prijevodi dječje književnosti: pogled iz Hrvatske, uredile Smiljana Narančić Kovač i Ivana Milković, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, 2019., str. 261-89.

Wåhlin, Emelie i Sara Lind. Astrid Lindgren och negerkungsdebatten. 2018. Örebro universitet, samostalni rad. oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1222457/FULLTEXT01.pdf. Pristupljeno 12. studenoga 2020.

West, Mark. „Censorship". International Companion Encyclopedia of Children's Literature, uredio Peter Hunt, Routledge, 1996., str. 491-500.

Zalar, Diana. „Pojam slobode Astrid Lindgren – od lika do žanra: Uz stotu obljetnicu rođenja". Književna smotra, god. 40, br. 1, 2008., str. 87-96.

Znanje. Najava novog izdanja romana Pipi Duge Čarape. Facebook, 25. lipnja 2020., 14:52, www.facebook.com/znanje.kds/photos/a.157061407637581/3315723051771385/?type=3&theater. Pristupljeno 5. rujna 2020.

Zima, Dubravka. „Tko koga sluša: o autoritetu u 'ženskim' romanima Astrid Lindgren". U čast Astrid Lindgren, uredila Ranka Javor, Knjižnice grada Zagreba, 2008., str. 28-38.

[1] Pipi Duga Čarapa u Hrvatskoj se čitala i prije prvog izdanja hrvatskoga prijevoda (v. Mikulan, Turza-Borzan i Engler 54), a na popisu predloženih lektirnih naslova prvi se put pojavila 1968. (v. Lektira u hrvatskoj osnovnoj školi: popis naslova, Narančić Kovač i Milković). Valja imati na umu da su se na tome popisu, u nedostatku hrvatskih prijevoda, isticale i preporuke naslova u srpskom prijevodu, a takav je slučaj bio i s ovim dječjim klasikom – radilo se o beogradskom izdanju romana iz 1963. u prijevodu Čedomira Cvetkovića. (v. Narančić Kovač i Milković 144, 155–56).

[2] Naš naglasak.

[3] Vidi poglavlje 5. za rezultate o stvarnome broju izostavljenih poglavlja iz hrvatskih izdanjâ.

[4] Naš naglasak.

[5] Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu iz 2006. Pipi Duga Čarapa ponovno se nalazi na popisu (neobavezne) lektire (v. Narančić Kovač i Milković).

[6] Desmet se služi pojmom „strategies”, koji se ponajprije odnosi na mikrorazinu prijevoda, odnosno na konkretna prijevodna rješenja. Kako bi se ona razlikovala od prijevodnih strategija na makrorazini (v. model prijevodnih orijentacija, Pavlović 88), u radu se rabe pojmovi „mikrostrategija” i „makrostrategija”.

[7] Naslovi izvornikâ na hrvatskom jeziku: Pipi Duga Čarapa, Pipi Duga Čarapa odlazi na brod, Pipi Duga Čarapa na Južnom moru (naš prijevod).

[8] U paratekstu CT1a i CT1b navodi se samo naslov prvog izvornika – Pippi Långstrump (IT1). Dok se u CT1a eksplicitno ne navodi da je prijevod nastao neposredno sa švedskoga, taj je podatak ekspliciran u CT1b.

[9] Premda označena kao zasebna izdanja, usporedbom je dokazano da je riječ o pretiscima.

[10] Premda označena kao zasebna izdanja, usporedbom je dokazano da je riječ je o pretiscima.

[11] Za razliku od eksplikacije, umetanje se u ovom radu odnosi na dijelove teksta koji u izvorniku niti postoje niti su implicirani.

[12] A. Lindgren prije smrti je samostalno revidirala švedski tekst, a izmjene, koje su naposljetku sadržane i u novom izdanju Boken om Pippi Långstrump (2015.), uglavnom su se odnosile na

zamjenu svih „n-riječi" (šved. n-ord) neutralnim rješenjima kao što je, primjerice, „stanovnici Južnog mora" (šved. Söderhavsborna) (v. Qvil 7).

[13] Naš prijevod.

[14] Hrvatski jezični portal: hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19gWBB8&keyword=uro%C4%91enik. Pristupljeno 3. rujna 2020.

[15] CT1b: „Iz nekog neobjašnjiva razloga smatrali su da je bijela koža finija od crne" (190), naš naglasak.

[16] Nakladnička kuća Znanje u lipnju 2020. najavila je objavu novog izdanja romana o Pipi Dugoj Čarapi opremljenog izvornim ilustracijama Ingrid Vang Nyman: www.facebook.com/znanje.kds/photos/a.157061407637581/3315723051771385/?type=3&theater. Pristupljeno 5. rujna 2020.



Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License